

KÜRESEL VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN ULUSLAR ARASI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDEKİ ROLÜ

THE ROLE OF GLOBAL CITIZENSHIP EDUCATION IN THE SOLUTION OF INTERNATIONAL PROBLEMS

*Mustafa İÇEN**

*Erdal AKPINAR***

ÖZET

Bilim ve teknolojideki gelişmeler, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatı derinden etkilemektedir. Dolayısıyla bireysel ve toplumsal alanda değişim kaçınılmazdır. Esasen değişime direnmek yerine, onu olumlu bir biçimde yönlendirmek gerekir. Bu kapsamda bireylerin yeterlilik ve yetkinlik bakımından küresel alandaki gelişmeler dikkate alınarak yetiştirilmeleri büyük önem arz etmektedir. Birey ölçeğinde küreselleşme, kişisel gelişim ile doğru orantılıdır. Kişisel gelişim ise, nitelikli eğitim yoluyla kazandırılabilir. Değişen dünyada bireyler, toplumlar ve olaylar birbirleriyle yoğun bir şekilde etkileşmektedirler. Amazon ormanlarının tahrip edilmesi küresel ısınmayı arttırmakta, bir Japon firmasının geliştirdiği teknolojik yenilik çok kısa zaman zarfında geniş kitlelerin iletişim şeklini değiştirmekte, Amerikan Senatosu'nda kullanılan oyların rengi dünya dengelerini yerinden oynatmaktadır. Bu koşullar altında değişime uyum sağlayabilen ve yönlendirebilen, insanlığın temel sorunlarının çözümünde aktif rol üstlenebilen, millî değerlerini pozitif bir biçimde küresel platforma taşıyabilen bireyler yetiştirilmenin önemi her geçen gün artmaktadır. Bu çalışmada küresel vatandaşlık eğitiminin uluslararası sorunların çözümündeki rolü üzerinde durulmaktadır. Araştırma betimsel olup, ilgili literatürün taranmasıyla elde edilen bulgular tarafımızdan analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Küresel vatandaşlık eğitimi, küreselleşme, millî kimlik, uluslararası ilişkiler.*

• *I.Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda (Marmara Üniversitesi, 20-22 Nisan 2012, İstanbul) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.*

* *Bilim Uzmanı, Sosyal Bilgiler Eğitimi, mustafaicen43@gmail.com*

** *Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, eakpinar@erzincan.edu.tr*

ABSTRACT

Developments of science and technology affects the economic, social and cultural life. Therefore changes in individual and social area are inevitable. Essentially it is better to direct the change in a positive way instead of standing against the change. In this context, it is crucial to raise individuals considering the developments in global area in terms of individuals' capability and competence. In an individualistic scale, the globalization is positively correlated with personal development. Personal development can be gained with efficient instruction. In the changing world, individuals, societies and events are interacting with each other extensively. The destruction of Amazon rainforest is increasing global warming; A Japanese company's a technologic innovation is rapidly changing the way how a wide range of humans' communication type; the colour of the casted votes in the U.S. Senate is shaking the balance of the world. Then, under these conditions the importance of the raising individuals who can adapt to the change and direct it, play an active role in the solution of the humans' fundamental problems, carry national values to the global arena is increasing day by day. This study emphasizes the role of global citizenship education in the solution of international values. The study is a literature review one, and the findings collected with literature review were analyzed the relevant literature and interpreted by the researchers.

Keywords: *Global citizenship education, globalization, national identity, international relations.*

1. GİRİŞ

Oxford sözlüğünde *küreselleşme* kavramının ilk kez 1930'larda, "Yeni Bir Eğitime Doğru" adlı kitaptageçtiği yazılıdır. Schimany'e göre bu kavram literatüre 1962 yılında girmiş, yaygın bir şekilde bilimsel çalışmalara konu olması ise 1980'li yılları bulmuştur.¹ Örneğin Harvard Business School Pazarlama Bölümü Profesörü Theodore Levitt, 1983 yılında Harvard Business Review'de çıkan bir makalesinde küreselleşme kavramını "insanları ve kültürleri bütünleştirme süreci" anlamında kullanmıştır.² Dolayısıyla kavramın bilimsel çevrelerde 20. Yüzyılın son çeyreğinde genel kabul gördü-

¹SCHİMANY, Peter;

"Globalisierung und globale Gesellschaft: eine Problematik aus sozialwissenschaftlicher Perspektive", 1996, s.8.

²W. ZEİLER, Thomas, Encyclopedia of American Foreign Policy. Ed. Richard Dean Burns, Alexander DeConde, and Fredrik Logevall, Vol. 2, 2nd ed., New York: Charles Scribner's Sons, 2002, s.135.

ğünü, 21. yüzyılda ise giderek yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Başlangıçta eğitime dair farklı modellerin ve deneyimlerin bütüncül olarak değerlendirilmesi anlamında kullanılan küreselleşme kavramı, günümüzde her türlü değer ve birikimin sınırlar ötesine taşarak dünyaya yayılmasını ifade etmektedir.

Esas itibariyle küreselleşme, modernizasyon sürecinin bir parçası olarak özellikle Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonra tek kutuplu dünyada ortaya çıkan yeni ekonomik, siyasi ve kültürel düzenin adıdır. Bu kapsamda ulus devletlerin egemenlik alanlarının daralması, insan hakları ve demokrasi söyleminin yaygınlık kazanması, kültürler arası etkileşimin gelişmesi, küresel tüketim modellerinin doğuşu, bilişim hizmetlerinin yaygınlaşması, sınır tanımayan ekonomik ve ticari etkileşimin hızlanması, uluslararası spor etkinliklerinin artması, gezegeni tehdit eden ekolojik krizin farkına varılması, kozmopolit yaşam tarzlarının gelişmesi, turizm ve seyahat sektöründeki hızlı büyüme, tüm dünyaya kolaylıkla yayılabilen sağlık problemleri(AIDS, Ebola, Sars ve Kuş gribi gibi), her türlü aidiyet ve kimlik arayışında canlanma, geniş çaplı siyasi ve ekonomik oluşumlar (AB, G-8, BM, IMF ve Şangay Topluluğu gibi), kadın ve göç hareketleri, eğitimin yaygınlaşması, ulaşım teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak dünyanın küçük bir köy haline gelmesi gibi süreçleri içermektedir.³

2. KÜRESELLEŞME ve ULUSLARARASI SORUNLAR

Günümüzde küreselleşme, hem taraftarlarının, hem de karşıtlarının görüşleri ve eleştirileri çerçevesinde tartışılmaya devam etmektedir. Taraftarları Sekülerleşme, liberal demokrasi, serbest piyasa ekonomisi ve hukuk devleti süreçlerinde onu insanlık için kurtuluş olarak görmekte ve bunun kaçınılmaz bir son olduğunu iddia etmektedirler.⁴ Buna karşın küreselleşmeyi uluslararası sermaye ve güç odaklarının yeryüzünü daha geniş ve yaygın bir şekilde işgal etme çabasının süslü bir silahı olarak tanımlayan, onu yeni bir sömürgecilik olarak adlandıranlar da vardır. Esasen küreselleşmeyi çağımızda yaşanan gelişmelerin nedeni olarak görmek yerine, yaşadığımız dünyanın bu günkü durumunu olumlu veya olumsuz yönleriyle tanımlayan genel bir isim olarak değerlendirmek yerinde olur.

³CEVİZCİ, A., “*Felsefe Sözlüğü*”, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002, s. 646-647.

⁴AYDIN, Mehmet S., “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış”, *Küreselleşme*, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002 s. 7-13.

Küreselleşme olgusu tek başına kullanıldığında nötr bir anlam taşımakta olup; insanlar, toplumlar ve uluslar arasındaki karşılıklı ekonomik, ticari, siyasi, sosyal ve kültürel ilişkilerin dünya ölçeğinde gelişmesi veya yaygınlaşmasıdır.⁵Falk'ın da dediği gibi, küreselleşme devam eden bir süreç olmasının yanında nereye gideceği kestirilemeyen, ancak bugünkü görünümü itibarıyla belli izlenimler yaratabilen bir süreçtir. Bugünkü şartlarda insani küreselleşme mümkün ve arzulanır bir şeydir, hatta gereklidir.⁶

Bireysel ve ulusal ahlak anlayışını aşan, dünyadaki tüm insanları kapsayan ahlaki bir duyarlılığı ve sorumluluğu ifade eden bir kavram olan *küresel ahlak* (globoethics), aynı zamanda, bireyin, aile gibi en yakın çevresinde ulusal aidiyete kadar olan yerel sınırları aşması ve eylemlerinde kendisi tüm insanlığa karşı görevli ve sorumlu hissetmesi olarak anlaşılır.⁷

Küreselleşme sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve düşünsel boyutları olan karmaşık bir süreçtir. Bu çerçevede küreselleşme bir realite olarak karşımızda durmakta, mecrasını bulmaya çalışan su gibi akışını sürdürmektedir. Esasen biz istesek de, istemesek de bu süreç işleyecektir. Asıl olan küreselleşmeye karşı ya da yandaş olmak değil, bu gerçeği kabul edip, milli ve toplumsal değerleri oluşturan dinamikleri yeni küresel şartlara göre düzenlemek ve ona göre yaşamaktır. Zira onu ancak anlayarak yönetebiliriz. Yine yarattığı fırsatları kullanmak ve risklerini bertaraf etmek de ancak onu anlamakla mümkün olabilir. Zira küreselleşme vazgeçilmez bir süreç olmakla birlikte, farklı tercihlerde kapı açmakta ve imkân vermektedir.⁸

Küreselleşme; homojen ve heterojen süreçlerin birlikte işleridir. Dünya bir yandan hızla bütünleşip benzeşirken, muhtemelen küresel aktörlerin de etkisiyle etnik milliyetçilik, yerel ve dinsel cereyanlar sonucu ortaya çıkan ulus altı yapılanmalarla hızla bölünmektedir. Bubağlamda ulus devletler kontrol mekanizmalarının bir kısmını sivil inisiyatif devretmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde etnik milliyetçilik etkili olurken İngiltere, Fransa, ABD gibi ülkelerde bu mesele gündeme gelmemektedir. Burada sorulması gereken soru etnik milliyetçiliğin gelişmiş ülkelerde neden yaşanmadığı değil; neden hep

⁵BAŞKAYA, Fikret, *Kavram Sözlüğü-Söylem ve Gerçek*, Özgür Üniversite Yayınları, Ankara, 2005, s.325.

⁶FALK, Richard, *Yırtıcı Küreselleşme: Bir Eleştiri*, Çev.: Ali Çaksu, Küre Yayınları, İstanbul, 2002.

⁷KIRMAN, Mehmet Ali, *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004, s.138.

⁸YILMAZ, Aytekin, *İkinci Küreselleşme Dalgası*, Vadi Yayınları, Ankara, 2004, s. 25-26

gelişmekte olan ülkelerde yaşandığıdır. Görüldüğü kadarıyla bu süreçte bir kısım sivil toplum örgütleri hızla küreselleşmekte, özellikle insan hakları, çevre sorunları ve barış gibi konularda dünya çapında etkin hale gelmektedirler. Ancak bu etkinlik, nükleer enerji ve küresel ısınmaya sebep olan gazların sınıflandırılması gibi konularda (ABD'nin Kyoto Protokolünü imzalamaması ve Fransız kökenli Yeşil Barış örgütünün Fransa'daki nükleer enerjiye karşı çıkmaması gibi) küresel güçlerin isteği ve yönlendirmesi dışında sınırlı kalmaktadır.

Uluslararası sorun, son derece göreceli bir kavram olup, genel kabul gören tek bir tanımı yoktur. Böyle olmakla birlikte uluslararası sorunları ele alınan konuya ve yaklaşıma göre sınıflandırmak mümkündür. Bu çerçevede üç grup sınıflandırma söz konusudur. Bunlar; uluslararası ilişkileri teorik olarak tanımlamakta kullanılan *epistemolojik ayırım*, politik sorunları açıklamakta kullanılan *jeopolitik ayırım* ve uluslararası toplumun organize bir şekilde çözme çabası gösterdiği sorunları kapsayan *fonksiyonel ayırım* şeklinde özetlenebilir.⁹

Başlıca uluslararası sorunları konu başlıklarına ve kökenlerine göre politik, askeri ve güvenlik, ekonomik, ekolojik, sağlık, insan hak ve özgürlükleri ile ilgili sorunlar olmak üzere altı grupta toplamak mümkündür. Belirtilen bu sorunlar her ne kadar geliştirilen tipoloji gereği ayrı ayrı sıralanmışsa da küreselleşmenin neden olduğu etkileşim ve entegrasyonun etkisiyle çoğunlukla iç içe geçmişlerdir.¹⁰ Bu sorunların BM'in ilgi alanına girmesi için ise problemin uluslararası barışı ve düzeni tehdit eder boyutlara ulaşması gerekmektedir.

İnsanoğlunun tarih boyunca en büyük endişelerinden birini açlık sorunu oluşturmuştur. Nitekim küresel ölçekte yılda ortalama 11 milyon kişinin açlık veya yetersiz beslenme yüzünden öldüğü tahmin edilmektedir. 300 milyonu çocuk olmak üzere, açlık sorunu yaşayan 800 milyon insanın 203 milyonu Afrika'nın çeşitli bölgelerinde, 519 milyonu Asya ve Pasifik'te, 53 milyonu Latin Amerika ve Karayipler'de, 33 milyonu ise Yakındoğu ve Kuzey Afrika'da hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Sahra güneyinde ve Güney Asya'da yedi kişiden biri açlık sınırının altında yaşamaktadır. FAO, dünya genelinde kısa vadede açlık sorununun çözümü için yıllık 24 milyar dolar tutarında bir kaynağa ihtiyaç duyulduğunu açıklamıştır. Diğer yandan BM

⁹ ARI, T., *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s.21.

¹⁰ HOBBSAWM, Eric, *Sermaye Çağı*, Dost Yayınevi, Ankara, 2005, s.63.

Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) Başkanı Carol Bellamy, dünyada 170 milyondan fazla çocuğun yetersiz beslendiğini, 120 milyon çocuğun hiç eğitim almadığını, yılda ortalama beş yaşın altında 10 milyon çocuğun ishal ve kızamık gibi önlenabilir hastalıklardan öldüğünü, 170 milyondan fazla çocuğun yetersiz beslendiğini, çoğunluğunu kız çocuklarının oluşturduğu 120 milyon kadar çocuğun ise hiçokul yüzü görmediğini açıklamıştır.¹¹

Yine Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 7 Temmuz 2003 tarihli raporuna göre, dünya nüfusunun yarısını oluşturan yaklaşık 3 milyar kişi günde 2 dolardan daha az, 1.5 milyar kişi ise günde 1 doların altında bir gelirle yaşamını sürdürmektedir. Diğer yandan dünya nüfusunun % 10'u, dünya toplam gelirinin % 70'ini alırken; dünya nüfusunun % 90'ı ise geri kalan % 30'luk geliri paylaşmaktadır. İlgili raporda dünyanın en zengin % 20'si ile en fakir % 20'si arasındaki uçurumun son 40 yılda iki kat arttığı vurgulanmaktadır.¹²

Dünyada açlık sorununun derinleşmesinin ve bu konudaki endişelerin giderek artmasının en önemli nedenleri küresel iklim değişikliğine bağlı olarak artan kuraklık ve bölgesel anlaşmazlıklardan doğan çatışmalardır. Nitekim dünyada açlıktan en çok etkilenen toplumların büyük bir bölümü savaşların tahrip ettiği ülkelerde yaşamaktadır. BM verilerine göre savaşlar, iç çatışmalar ve bunlara bağlı olarak artan açlık sorunu nedeniyle Ruanda'da 1 milyon, Angola'da 1 milyon, Burundi'de 300 bin, Sudan'da 200 bin, Uganda'da 58 bin, Kenya'da 20 bin ve Liberya'da 5 bin insan hayatını kaybetmiştir.¹³

3. SOSYAL BİLİMLER LİTERATÜRÜNDE YENİ BİR KAVRAM: KÜRESEL VATANDAŞLIK

Vatandaşlık, "*siyasi anlamda, bağımsız bir devlete mensup olmak*" demektir. Devletin unsurlarından biri olan halkı meydana getiren fertlere vatandaş denir. Vatandaş, bağlı olduğu devletin egemenliğini ve hukuki koşullarını kabul eden kişidir. Vatandaşlık, bireyin haklar bazında eriştiği en yüksek noktadır. Din, dil, ırk, cinsiyet gibi farklılıklara karşı bireyi koruyan en yüksek statüdür.¹⁴

Sovyet Blokunun çökmesiyle hız kazanan küreselleşme ile birlikte, modern dönemin klasik vatandaş tipolojisi dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşüm

¹¹BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), 6 Aralık 2004, İslamabad, Pakistan.

¹² International Labour Organization (ILO) Raporu, 7 Temmuz 2003.

¹³ BM İnsan Hakları Raporu, Mart 1999.

¹⁴ YILMAZ, D., *Üniversiteler İçin Vatandaşlık Bilgisi*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.

nispeten sancılı olup, literatüre yeni kavramlar girmektedir. Bu kapsamda küresel vatandaşlık, ekolojik vatandaşlık, cumhuriyetçi vatandaşlık, çok kültürlü vatandaşlık, radikal demokratik vatandaşlık, anayasal vatandaşlık gibi yeni vatandaşlık anlayışlarının ortaya çıktığı görülmektedir.

Esasen günümüz koşullarında kendi ülkesi, milleti ve devleti yanında tüm insanlığa karşı kendisini sorumlu hisseden, evrensel bilince sahip vatandaşların yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu özelliklere sahip olan vatandaşa *küresel vatandaş* denilmektedir. Küresel vatandaş sadece kendi ülkesinin değil, yaşadığı ve sorumluluğunu üstlendiği tüm dünyanın vatandaşıdır. Küresel vatandaş, olaylara dünya ve insanlık gözüyle bakan ve gelecek nesillere sürdürebilir bir yaşam bırakmaya çalışan evrensel bir kişiliktir.¹⁵

Küresel vatandaşlık kavramı bireylerin kendi kimliklerini yok saymaları değil, kimliklerinin bilincinde olarak dünyaya açılmaları, gelişmeleri ve değişimleri yakından takip etmeleri şeklinde anlaşılmalıdır. Esasen bu kavramın henüz siyasal veya hukuki bir karşılığı yoktur. Ancak literatürde ve sosyal medyada yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Günümüz koşullarında insanların sadece kendi ülkeleri ve mensup oldukları milletleri ile ilgilenmeleri, dünyanın başka yerlerinde olup bitenlere karşı kayıtsız kalmaları beklenemez. Yeryüzü ve insanlık bir bütündür. Ülkeler ve milletler bu bütünün parçalarıdır. Bizlere yerel veya bölgesel gibi görünen pek çok sorunun, olumlu veya olumsuz gelişmelerin bir şekilde küresel bir boyutu olduğu unutulmamalıdır. Nedeni bizlerden binlerce km uzaktaki herhangi bir ülkeden kaynaklanan bir deniz kirliliği kısa bir süre sonra soframızdaki balığa, ondan da bize yansıyan sağlık sorununa dönüşebilmektedir. Newyork Borsası'ndaki dalgalanmalar Türkiye'nin herhangi bir köyünde yaşayan kendi halindeki bir çiftçi ailesinin bütçesini etkileyebilmektedir. Binlerce km uzakta herhangi bir sanayi bölgesinde fabrika bacasından atmosfere salınan gazlar ve partiküller, bu sorunda hiçbir katkısı olmayan binlerce insanın soluduğu havayı kirletebilmekte, ölümcül hastalıkları tetikleyebilmekte, daha da önemlisi küresel ısınmaya etkisi dolayısıyla tüm insanlığın sonunu hazırlamaktadır. Bütün bu örnekler imkânlarıyla ve sorunlarıyla, doğal ve beşeri yönleriyle dünyaya tüm insanlığın ortak malı olduğu bilinciyle bakılması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Diğer yandan dünya nüfusunun son elli yılda iki kat artarak yedi milyarı bulması, bağımsızlığını yeni kazanan devletlerin ortaya çıkması, ülke ve kıta

¹⁵KAN, Ç., *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Küresel Vatandaşlık*, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 26, 2009, s. 25-30.

aşırı göçler nedeniyle özellikle Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da toplumların kozmopolitleşmesi, farklı kesimlerin geçmiş dönemlere nispeten çok daha fazla karşı karşıya gelmesi, yoğun iletişimin etkisiyle insanların dünyanın en ücra köşesinde olup bitenden dahi çok çabuk haberdar olması ve çok daha fazla etkileşmesi gibi yakın dönemde ortaya çıkan gelişmeler, olayları küresel bakış açısıyla değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bu bağlamda küresel vatandaşlık kavramı yeni bir eylem sahasına işaret ederken, daha ziyade ulusal vatandaşlığı çağrıştıran aidiyet, bağlılık, sadakat, ihanet, vatan sevgisi ve sorumluluk gibi kavramlara yeni anlamlar yüklenmeye başlanmıştır. Örneğin bir Amerikan vatandaşı sera gazlarının atmosfere salınımını sınırlandıran Kyoto Protokolü’nü uzun süre imzalamayan kendi hükümetinin yanında mı yer almalı, yoksa küresel vatandaş olarak insanlık ve dünya ile birlikte mi hareket etmelidir? “*Mali’deki açlığın ve iç savaşın baş sorumlusu esasen” Fransa’dır* diyen bir Fransız aydını ülkesine ihanet mi etmiştir, yoksa insanlığın unutulmaya yüz tutan evrensel vicdanının sesi mi olmuştur? Kuşkusuz böylesi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Esasen batılı aydınların çevre sorunları, açlık ve silahlanma gibi konular duyarlılıkları nispeten yüksek olsa da, bu duyarlılık kendi ülkelerinin bu konularda sürdürmüş oldukları politikalarına çok fazla yansımamaktadır. Durum şimdilik pek iç açıcı olmasa da mevcut işaretler geleceğin dünyasında çevre, adalet, insanlık, karşılıklı etkileşim, diyalog, barış ve özgürlük gibi olguların ve değerlerin giderek öne çıkacağı vatandaşlık arayışlarının ulusal ve küresel düzlemde hız kazanacağını göstermektedir. Aslında bunlar; Türkiye’nin ve Türk milletinin çok yabancı olmadığı, özellikle Osmanlı İmparatorluğu tecrübesinde yaşamış ve yaşatmış olduğu olgular ve değerlerdir.

4. KÜRESELLEŞME ve EĞİTİM

Küreselleşen dünyada bireylerin sadece kendi tarihlerini, kültürlerini ve dillerini öğrenmeleri yeterli değildir. Günümüz koşullarında başarı kazanabilmek için, farklı insanların ve toplumların özelliklerini bilmek gerekmektedir. Kendi yaşadığı coğrafyanın dışına çıkamayan bireylerin, küreselleşen bir dünyada başarılı olmaları çok zordur. Eğitim kurumları arasında olduğu kadar, işletme, endüstri ve kamu kuruluşları arasında ulusal ve uluslararası düzeyde ortaklıkların kurulması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu bağlamda eğitimin bir işlevi de, bireyler ve örgütler arasında ortaklıklar kurma becerisini geliştirmek olmalıdır. Bu anlamda bir eğitim örgütü sadece kendi uz-

manlık alanındakalamaz, toplumun ve dünyanın değişen ihtiyaçlarına cevap vermek zorundadır.¹⁶

Dünya vatandaşlığı, küresel düşünme, hissetme ve eylemde bulunma şeklidir. Küresel vatandaş yerel ve ulusal olduğu kadar, küresel hareket eden vatandaşdır. Aynı zamanda her düzeyde konu, olay ve engeller arasında bağlantı kurabilir. Küresel vatandaş, kültürel farklılıklar bağlamında eleştirir ve değerlendirmeyapar. Hem yerel düzeyde, hem de dünyanın başka bir yerinde yaşanan insan hakları ihlallerine karşı duyarlıdır. İnsanlık adına, ortak geleceğin sorumluluklarını paylaşmayı bilir.¹⁷

Tezcan'a göre eğitilmiş fertler; bilgi, değer, tutum ve bakış açısı olarak küresel olmalıdır. Bununla birlikte yerel kültürden aldıkları birikimi, bu değerlerle bütünleştirmelidir.¹⁸ Barak'a göre, küresel konularda yapılan eğitim, sadece bilgi vermekten ibaret olmayıp, belli tutumların gelişmesine de yardımcı olmalıdır. Küresel eğitim derslerinin, küresel bakış açısını kazandırabilecek şekilde verilmesi gerekir.¹⁹

Küresel vatandaş; eleştirel düşünebilen, empati kurabilen, ötekine karşı saygılı, dünya ile iletişime açık, katılımcı, günümüzde ve gelecekte muhtemel yaşanabilecek bireysel ve toplumsal problemleri çözebilecek bilgiye, inanca ve donanıma sahip bir vatandaş olmalıdır.

Eğitim konusunun giderek evrensel boyutlarda ele alınması ve dünya ülkelerinin yakınlaşma çabaları küresel eğitimin önemini artırmaktadır. Bir dünya vatandaşı olarak aktif ve sorumlu hareket edebilmek, ancak iyi bir küresel vatandaşlık eğitimi almakla mümkündür. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler dersi, söz konusu niteliklere sahip vatandaşların yetiştirilmesibakımından ön plâna çıkmaktadır.

¹⁶GARNER, L. H., Education for the Twenty-first Century: Leadership for Globalization. Iowa: Second Korea-U.S. Forum, 2002.

¹⁷KAN, Ç., Age., s. 25-30.

¹⁸TEZCAN, M., *Postmodern ve Küresel Toplumda Eğitim*. Anı yay. Ankara, 2002.

¹⁹BARAK, L., *Implementation of a Mandated Senior High Global Curriculum in the Colchester-East Hants District of Nova Scotia*. MS Thesis, Saint Mary University, 1991.

Özellikle ilköğretim çağı çocuklarının yetişmelerinde Sosyal Bilgiler dersinin önemi büyüktür. Başka bir deyişle küresel eğitimin gerçekleştirilmesinde en uygun temel konu alanı Sosyal Bilgiler'dir.²⁰

Ulusal eğitim sistemleri 21. Yüzyılda küresel düşünebilen, kendi özgürlüklerini ve özyetkinliklerini kaybetmeden geleneklerin ötesine yürüyebilen vatandaşlar yetiştirmek durumundadır. Bireyler gözünü çok yönlü oluşumlara çevirmeli, eğitim programları da buna göre yapılandırılmalıdır.²¹ Kendi kül türünü özümsemiş, değerlerini dünyasathında yaşayabilecek ve savunabilecek donanıma sahip, bunların yanında küresel vatandaşlığın da farkında ve ayırıcılığında olan bireylerin yetiştirilmesi hedef alınmalıdır. Bunun için öncelikle ders programları, özellikle de Sosyal Bilgiler programı bu niteliklere sahip olarak yeniden yapılandırılmalıdır. Programların uygulanması sürecinde ise en büyük pay öğretmenlere düşmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin yetiştirilmesine ve mevcut öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerle yeni programlara uyumlu hale getirilmesine özen gösterilmelidir.

Küresel vatandaşlık eğitimi almış bir bireyin başlıca özellikleri; bir meslek sahibi olmak, araştırmacı bir kişilikle problemin kaynağına inmek ve çözüm üretmek, duygusal ve entelektüel bir yaklaşımla toplumsal ilişkileri sürdürmek, konuşma dili dışında bir yabancı dil bilmek şeklinde özetlenebilir.²² Bu bağlamda 21. yüzyıl vatandaşının sahip olması gereken temel nitelikler ise şunlardır:

- ✓ Sorunlara küresel toplumun bir üyesi olarak yaklaşmalıdır,
- ✓ Toplumdaki diğer kişilerle işbirliği halinde çalışabilmeli ve kendi rolünün ve görevinin sorumluluğunu alabilmelidir,
- ✓ Kültürel farklılıkları anlamalı, bunları kabul etmeli ve farklılıklara hoşgörü gösterme becerisi olmalıdır,
- ✓ Eleştirel ve sistemli düşünme kapasitesine sahip olmalıdır,
- ✓ Çatışmaları şiddete dayalı olmayan yollarla çözmeye istekli olmalıdır,
- ✓ Kendi yaşam şartlarını değiştirmeye istekli olmalı ve tüketim alışkanlıkları çevre duyarlılığı taşımalıdır,
- ✓ İnsan haklarına karşı duyarlı olmalı, onları savunabilme yeteneğine sahip olmalıdır,

²⁰ SÖZER. E., *Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri*, 2009. <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/2295/unite02.pdf>

²¹ SINGH K., *Education For The Global Society in Learning the Treasure Within*, UNESCO, Paris, 1996., s. 225-226.

²² DOĞAN, İ., *Sivil Toplum Ondan Bizde De Var*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

- ✓ Yerel, ulusal ve uluslar arası seviyede politikalara katılma isteği ve yeteneği olmalıdır.²³

5. SONUÇ

Giderek küreselleşen dünyanın gerektirdiği bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek, günümüzün temel problemlerinden birisidir. Bu kapsamda bireye önem veren, öğrenciyi merkeze alan, insani ve evrensel değerlere dayalı, öğrencilere küresel dünyanın gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları kazandırmayı hedefleyen eğitim sistemlerine ihtiyaç vardır.

Küresel vatandaşlık eğitimi verilirken dünya sorunlarına değinilmeli, insanın ve insani değerlerin önemine vurgu yapılmalı, çocukların empati kurmasına fırsat verilerek yakın ve uzak çevrede yaşanan sorunlar hakkında farkındalık oluşturulmalıdır. Bu farkındalık, mevcut sorunların çözümünde ve muhtemel sorunların önlenmesinde yarar sağlayacaktır. Esasen küreselleşmeyi bilmeden, yerel ve milli özelliklerini ötesine taşımak ve evrensel değerler haline getirmek mümkün değildir. Kendini ve dünyayı tam olarak tanımayan bir toplum, bilgi ve teknoloji üreten güçler karşısında sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda sosyokültürel açıdan dakolay bir şekilde ezilmeye, dolayısıyla geri kalmaya mahkûmdur.

Küresel vatandaşların yetiştirilmesi sürecinde özellikle Sosyal Bilgiler dersi ve bu dersin öğretmenleri merkezi ve stratejik bir konuma sahiptir. Dolayısıyla yakın zamana kadar gerek eğitimciler, gerekse öğrenciler nezdinde *fazla önemi olmayan dersler* kategorisinde değerlendirilen bu dersin olumsuz imajının düzeltilebilmesi için çaba sarf edilmelidir. Küresel vatandaşlık eğitimi bağlamında evrensel değerlere, çevre ve ahlak eğitimine daha fazla önem verilmelidir. Mevcut Sosyal Bilgiler programları yeniden ele alınmalı; milli kimlik özellikleri yanında, sevgi, barış ve insanlık gibi temel kavramların öğretilmesini ve değerler eğitimini merkeze alan yeni programlar geliştirilmelidir.

²³COGAN, J. J. Citizenship Education For The 21. Century: Setting The Context. John, J. C., Derricot R. (Edit). Citizenship For The 21. Century An International Perspective On Education. Uk-KoganPage Limited & Usa-Stylus Publishing Inc. 2000.

KAYNAKÇA

- ARI, T., *Uluslar arası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.
- AYDIN, M.S., “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış”, *Küreselleşme*, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.
- BARAK, L., *Implementation of a Mandated Senior High Global Curriculum in the Colchester-East Hants District of Nova Scotia*. MS Thesis, Saint Mary University, 1991.
- BAŞKAYA, Fikret, *Kavram Sözlüğü-Söylem ve Gerçek*, Özgür Üniversite Yayınları, Ankara, 2005.
- BM, *İnsan Hakları Raporu*, Mart 1999.
- BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) Toplantısı, 6 Aralık 2004, İslamabad, Pakistan.
- CEVİZCİ, A., “*Felsefe Sözlüğü*”, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.
- COGAN, J. J. *Citizenship Education For The 21. Century: Setting The Context*. John, J. C., Derricot R. (Edit). *Citizenship For The 21. Century An International Perspective On Education*. Uk-KoganPage Limited & Usa-Stylus Publishing Inc. 2000.
- DOĞAN, İ., *Sivil Toplum Ondan Bizde De Var*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000
- FALK, R., *Yırtıcı Küreselleşme: Bir Eleştiri*, Çev. Ali Çaksu, Küre Yayınları, İstanbul, 2002.
- GARNER, L. H., *Education for the Twenty-first Century: Leadership for Globalization*. Iowa: Second Korea-U.S. Forum, 2002.
- HOBSBAWM, E., *Sermaye Çağı*, Dost Yayınevi, Ankara, 2005.
- ILO Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization) Raporu, 7 Temmuz 2003.
- KAN, Ç., *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Küresel Vatandaşlık*, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 26, 2009.
- KIRMAN, M. A., *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004.
- SCHİMANY, Peter; “Globalisierung und globe Gesellschafteine Problemskizze aus sozialwissenschaftlicher Perspektive”, 1996.

- SİNGH K., *Education For The Global Society in Learning The Treasure Within*, UNESCO, Paris, 1996.
- SÖZER. E., *Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri*, 2009. <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/2295/unite02.pdf>
- TEZCAN, M., *Postmodern ve Küresel Toplumda Eğitim*. Anı Yay. Ankara, 2002.
- THOMAS, W. Z., *Thomas, Encyclopedia of American Foreign Policy*. Ed. Richard Dean Burns, Alexander DeConde, and Fredrik Logevall, Vol. 2, 2nd ed., New York: Charles Scribner's Sons, 2002.
- YILMAZ, A., *İkinci Küreselleşme Dalgası*, Vadi Yayınları, Ankara, 2004.
- YILMAZ, D., *Üniversiteler İçin Vatandaşlık Bilgisi*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.